

DOI <https://doi.org/10.32405/2308-3778-2018-22-64-74>

УДК 373.31:37.035.6

ORCID 0000-0002-7570-5641

Тетяна Гриців,

аспірант Інституту проблем виховання НАПН України,
м. Київ

ОСОБЛИВОСТІ ВИХОВАННЯ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО БАТЬКІВЩИНИ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ НАРОДНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Анотація. Статтю присвячено актуальній проблемі виховання ціннісного ставлення до Батьківщини у молодших школярів засобами народної педагогіки на основі встановлених критеріїв, показників та визначення рівнів за допомогою діагностувальних методик. На основі проаналізованих сучасних концепцій, програм, філософської, психологічної та педагогічної літератури, узагальнення емпіричних даних з теми дослідження, узагальнення педагогічного досвіду та результатів вивчення педагогічного досвіду уточнено ціннісне ставлення до Батьківщини. У структурі феномену ціннісного ставлення до Батьківщини виявлено взаємопов'язані компоненти (емоційно-мотиваційний, когнітивно-рефлексивний, діяльнісно-вчинковий), що забезпечують виховання національної свідомості, культурно-національної ідентичності у дитини засобами народної педагогіки. У статті розкрито методіку вивчення стану виховання ціннісного ставлення до Батьківщини, схарактеризовано рівні (високий, достатній, середній, низький) вихованості ціннісного ставлення до Батьківщини у молодших школярів. Представлено комплекс діагностувального інструментарію для визначення стану вихованості ціннісного ставлення до Батьківщини. Визначено експериментальні бази та шляхи виховання ціннісного ставлення до Батьківщини у молодших школярів, розкрито зміст проектної технології виховання ціннісного ставлення до Батьківщини у молодших школярів засобами народної педагогіки. Окреслено основні проблеми у формуванні ціннісних ставлень до Батьківщини у молодших школярів засобами народної педагогіки, що виявляються у суперечностях, які мають місце в освітньому просторі української школи та у суспільстві.

Практичне значення статті полягає у тому, що її матеріали можуть використовуватися у роботі зі школярами початкової школи та педагогами.

Ключові слова: виховання ціннісного ставлення до Батьківщини, національна свідомість, національно-культурна ідентичність, проектна технологія.

Tatyana Hrytsiv,

PhD student

Institute of Problems on Education of the NAES of Ukraine,
Kyiv

FEATURES OF EDUCATION OF VALUE ATTITUDE TO HOMELAND OF PRIMARY SCHOOLCHILDREN BY MEANS OF FOLK PEDAGOGY

Abstract. This article deals with the actual problem of the accomplishment of values-based attitude towards the Homeland of the primary school students by means of the folk pedagogy based on the established criteria, indicators and determinations of levels by diagnostic methods. Values-based attitude towards the Homeland was clarified based on the analysis of modern conceptions, programs, philosophical, psychological and pedagogical literature, on the empirical generalization of the topic of this research, pedagogical experience generalization as well as on the results of study of pedagogical experience. Interconnected components (emotional-motivating, cognitive-reflexive, activity-behavioral) were detected in

the structure of values-based attitude towards the Homeland. They guarantee the accomplishment of national consciousness, cultural-national identity of the child by the means of the folk pedagogy. The methodology for studying the state of the accomplishment of values-based attitude towards the Homeland, according to the criteria (emotional-motivating, cognitive-reflexive and activity-behavioral) has been described. In addition, the levels (high, sufficient, average and low) of the accomplishment of the values-based attitude towards the Homeland of primary schoolchildren have been characterized. The complex of diagnostic techniques tools for determining the indicators of values-based attitude of love, dignity and patriotism is presented in the following research. The experimental groups and methodology how to proceed the forming experiment have been determined. The design technology of the accomplishment of the values-based attitude to the Homeland of the primary schoolchildren by the means of folk pedagogy has been revealed. The main problems of formation of values-based attitudes towards the Homeland of the primary schoolchildren by the means of folk pedagogy manifested in contradictions that take place in the educational space of the Ukrainian school as well as in society have been outlined.

The material of the article has practical significance and can be used in teachers' work with the primary schoolchildren.

Key words: *accomplishment of the values-based attitude towards the Homeland, national consciousness, national-cultural identity, design technology.*

Вступ. Освітній простір України переживає гостру потребу у вихованні ціннісного ставлення до Батьківщини, починаючи з початкової школи. Розвиток націєтворчих смислів та механізмів формування національної самосвідомості та національно-культурної ідентичності в особистості дитини зумовлює потребу використання в освітній практиці української школи виховної системи народної педагогіки, яка бере витоки з історично усталених національних цінностей та є стратегічним кроком у відродженні й розбудові української держави.

Активізація уваги до виховання ціннісного ставлення до Батьківщини засобами народної педагогіки зумовлена Законом України «Про освіту» (2016), «Про культуру» (2010), Указом Президента «Про невідкладні заходи щодо зміцнення державного статусу української мови та сприяння створенню єдиного культурного простору України (Про невідкладні, 2018), Про Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 рр. (Про стратегію 2015), концептуальними документами, які визначають стратегічні напрями розвитку освіти і України, такими як: Національна ідея в становленні громадянина-патріота України (Бех, & Чорна, 2008), Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді (Концепція, 2015), Концепцією формування у підлітків національно-культурної ідентичності у загальноосвітніх навчальних закладах (Бех, & Журба, 2017).

Поняття «цінність» є досить широким поняттям. Бех відзначає, що поняття «цінність» включає в себе все, що має цінувати особистість, що є для неї значущим і важливим (2003). Виховання ж ціннісного ставлення в особистості, особливо ціннісного ставлення до Батьківщини, є ключовим питанням для багатьох наук: філософії, соціології, психології, педагогіки.

Одним із найбільш ефективних напрямів виховання в особистості ціннісного ставлення до Батьківщини вважається народне виховання.

Психологи розглядають виховання цінностей засобами народного виховання як основу, що формує внутрішню структуру особистості і визначає стратегічну мету її життя (Бех, 2014; Виготський, 1996; Костюк, 1989).

Учені-педагоги (Ігнатенко, 1997; Сухомлинська, 1997) розглядають ціннісні основи народного виховання як провідний механізм впливу на формування особистості. Цінності народного виховання покладено в основу соціологічного підходу у визначенні найважливіших регуляторів поведінки Бутківською (1995).

Створення сприятливих педагогічних умов засобами народної педагогіки допомагають прищеплювати вихованцям патріотичні почуття, гідність; формують бажання у вихованця вивчати, розвивати та продовжувати культурну спадщину своїх батьків, розбудовувати власну державу. Бо «люди з патріотичним ставленням не відкидають націоналізм. Швидше за все, вони йдуть рука об руку» (Westerhoff, 2007).

Сформоване ціннісне ставлення молодших школярів до Батьківщини на основі народної педагогіки повинно виражатися у формі прояву ціннісного світогляду, який охоплює широку гаму ставлень молодшого школяра і реалізує формування національної самосвідомості та національно-культурної ідентичності. Виходячи з цього, наше дослідження має бути спрямоване на формування таких ціннісних ставлень до Батьківщини, як любов, гідність та патріотичність, які є базовими у вихованні молодших школярів, засобами народної педагогіки.

Мета та завдання. Метою нашого дослідження є виявлення специфіки виховання ціннісного ставлення до Батьківщини у молодших школярів засобами народної педагогіки. Відповідно до мети вирішувалися завдання: уточнити сутність «ціннісного ставлення до Батьківщини»; виявити критерії, показники та рівні сформованості ціннісних ставлень до Батьківщини у молодших школярів; виявити основні проблеми у формуванні ціннісних ставлень до Батьківщини у молодших школярів і можливості їх вирішення шляхом застосування засобів народної педагогіки.

Практичне значення статті полягає у тому, що її матеріали можуть використовуватися в організації виховної роботи освітнього простору початкової школи.

Методи дослідження. Для розв'язання завдань констатувального епату експерименту використовувався комплекс діагностичних методів. Метод опитування, пілотажні колективні та індивідуальні бесіди, творчі завдання, метод «незакінчені речення», модифікована анкета для учнів №5 (Журба, 2011, с.25) застосовувалися для з'ясування, як розуміють молодші школярі поняття «Батьківщина», «ціннісне ставлення»; сутність ключових ціннісних ставлень: «любов до Батьківщини», «гідність», «патріотичність»; модальність емоційного налаштування на роботу, спрямовану на виховання у них ціннісного ставлення до Батьківщини. Результати опосередкованого педагогічного спостереження, аналіз продуктів творчої діяльності дітей, їхньої діяльності, поведінки дали можливість

засвідчити рівень готовності дітей реалізовувати своє ціннісне ставлення до Батьківщини своїми вчинками.

Дослідно-експериментальна робота здійснювалася на базі Росохацької загальноосвітньої школи I–III ступенів Чортківського району Тернопільської області; Горішньовигнанського НВК I–III ступенів Чортківського району Тернопільської області; Тернопільської загальноосвітньої школи I–III ступенів №20; Кривченської загальноосвітньої школи I–III ступенів Борщівського району Тернопільської області; Орининської загальноосвітньої школи I–II ступенів Кам'янець-Подільського району Хмельницької області; Софіївсько-Борщагівського навчально-виховного комплексу «Спеціалізована школа I–III ступенів – загальноосвітня школа I–III ступенів» м. Київ.

Експериментом було охоплено 403 учнів 1–4 класів.

Для проведення констатувального експерименту були визначені критерії: емоційно-мотиванійний, когнітивно-рефлексивний, діяльнісно-вчинковий, які визначали:

- *емоційно-мотиваційний критерій*: емоційна стабільність в осягненні ціннісного ставлення до Батьківщини, сформованість позитивних емоцій, почуття любові до рідної мови, родинного, соціального, природного оточення, власної гідності;

- *когнітивно-рефлексивний критерій*: знання, уявлення про Україну, українську мову, культуру, фольклор, історію, моральні норми;

- *діяльнісно-вчинковий критерій*: готовність послуговуватися виробленими ціннісними ставленнями до Батьківщини у поведінці, уміння співвіднести об'єктивні змісти народного етикету, звичаїв, традицій з власним «Я», особистими потребами, інтересами.

Отримані результати дозволили визначити три рівні виховання ціннісного ставлення до Батьківщини у молодших школярів, а саме: високий, достатній, середній, низький.

Результати дослідження. Ціннісне ставлення до Батьківщини є визначальним критерієм патріотизму, в якому виокремлюються три різновиди: етнічний (ґрунтується на почутті власної причетності до свого етносу, культури й історії), територіальний (ідентифікація себе з певною місцевістю), державницький патріотизм (громадянський світогляд) (Гриців, 2016). Ми визначили найголовніші цінності, які необхідні для виховання молодших школярів як гідних громадян своєї Батьківщини: любов до Батьківщини, особиста гідність (громадянська та людська), патріотичність.

Нами виявлено розуміння молодшими школярами сутності ціннісного ставлення до Батьківщини та рейтинг моральних цінностей, які його визначають, що відображено у таблиці 1.

Таблиця 1.

**Рейтинг моральних цінностей молодших школярів,
що визначають їхнє ціннісне ставлення до Батьківщини**

№	Назва	К-сть в абс. числах	У %
1	Любов до батьків, до родини	66	16,4
2	Любов до рідної домівки	57	14,2
3	Ціннісне ставлення до природи	49	12,2
4	Відповідальність	48	11,9
5	Чесність	43	10,7
6	Гідність	36	8,9
7	Любов до української мови	30	7,4
8	Справедливість	28	6,9
9	Захист Батьківщини	27	6,7
10	Патріотизм	19	4,7
	Всього:	403	100

Можна стверджувати, що поняття ціннісного ставлення до Батьківщини любові, гідності, патріотизму певною мірою зрозумілі дітям початкової школи, але існує потреба їх уточнення, розширення та поглиблення. Значення має також вік молодших школярів, адже не всі діти початкової школи можуть правильно і чітко сформулювати думку чи власне твердження.

Високий рівень виховання ціннісного ставлення до Батьківщини у молодших школярів співвідноситься із ґрунтовними, міцними знаннями про культурну спадщину нашого народу, його звичаї та традиції, моральні норми поведінки, в яких відображені ціннісні ставлення любові, гідності, патріотизму до Батьківщини; високим рівнем соціального та емоційного інтелекту, позитивною мотивацією та визначеною активною позицією. Їх вирізняє впевненість у собі, вміння аналізувати свої вчинки. Поведінка відповідає ustalеним моральним нормам українського народу, позитивній життєвій позиції (7, 6%).

Достатній рівень виховання ціннісного ставлення до Батьківщини притаманний у молодшим школярам, які мають досить повні знання про культуру свого народу, у них сформовані ціннісні ставлення до Батьківщини, зокрема любові, гідності, патріотизму, достатній рівень соціального, емоційного інтелекту, позитивна мотивація. Вони усвідомлюють необхідність дотримання норм поведінки згідно ціннісних ставлень до Батьківщини і проявляють досить активну життєву позицію (29, 9%).

Середній (задовільний) рівень вихованості ціннісного ставлення до Батьківщини характеризує молодших школярів, які мають неповні знання, уявлення про історичне минуле, мову, культуру, фольклор, звичаї, традиції українського народу. Їхні судженнями та переконаннями стосовно цінностей любові, гідності, патріотизму до Батьківщини не ґрунтовні. Вони не можуть чітко визначити їх роль у житті кожної людини, родини,

суспільства, тому не завжди керуються ними у власній поведінці. Їх вирізняє емоційна нестійкість, мінливість настрою, невпевненість у собі, невміння аналізувати свої вчинки. Їм характерні сформованість окремих аспектів національної самосвідомості, національно-культурної ідентичності, засвоєні знання використовують на практиці недостатньо, пасивні до суспільного життя (34, 8%).

Низький рівень виховання у молодших школярів виявляється обмеженими чи невірними знаннями, уявленнями про українську мову, культуру, моральні норми, народний досвід виховання. Рівень соціального та емоційного інтелекту низький. Не достатньо розвинена мотиваційна сфера спричиняє пасивну життєву позицію, бажання та вміння самоаналізу відсутні. Ставлення до оточуючих, соціуму, природного середовища характеризується байдужістю (28,5%).

Виховання ціннісного ставлення до Батьківщини у молодших школярів ми розглядаємо як багаторівневу систему, яка за допомогою взаємопов'язаних компонентів (емоційно-мотиваційного, когнітивно-рефлексивного, діяльнісно-вчинкового) забезпечує, насамперед, розвиток їхньої національної свідомості та культурно-національної ідентичності. Нами доведено, що ефективним шляхом виховання ціннісного ставлення до Батьківщини є застосування народної педагогіки. Засоби народної педагогіки якнайкраще розв'язують це завдання, бо вони акумулювали знання, набуті українським народом упродовж багатьох століть, форми, що засвоюються на рівні підсвідомості і відповідають генотипним джерелам розвитку національної психіки.

Залучення дітей до культури українського народу, виховання в них національної самосвідомості, формування стійкого інтересу до матеріалу народознавчого змісту, бажання пізнати його глибше та використовувати в повсякденному житті вибудовує стійку платформу для виховання молодших школярів свідомими громадянами України.

Розроблена та застосована нами проектна технологія виховання молодших школярів у навчальний та позаурочний час, насичена тими формами та методами народної педагогіки, які передбачають співпрацю вчителів, учнів, батьків, спрямовану на опанування молодшими школярами знаннями народознавчого змісту, плекання патріотичних почуттів і реалізацію сформованого у них ціннісного ставлення до Батьківщини через низку вчинків.

Технологія розроблена відповідно до концепції Нової української школи, створює умови для формування у вихованців етнокультурної та соціокультурної компетентностей, суттєвою частиною яких є ціннісне ставлення до Батьківщини.

Головним елементом проектної технології є процес проектування учнівського пошуку – від моделювання тренувальних умінь до постановки проблеми та її дослідження, конструювання й захисту оптимальних шляхів її розв'язання у вигляді проекту. Результатом впровадження проектної технології у класі стає розвивальне середовище, яке передбачає: мотивацію виховної діяльності; проблемно-креативну спрямованість, інтерактивну організацію виховної діяльності; набуття знань, умінь і навичок як самостійного, так і

колективного пошуку, постійну актуалізацію їх застосування, формування нового досвіду та розвитку необхідних особистісних якостей; орієнтацію на особистісний і колективний успіх (Кириченко, & Ковганич, 2013).

Проектна технологія «Виховання ціннісного ставлення до Батьківщини у молодших школярів засобами народної педагогіки» мала на меті підвищення рівня вихованості ціннісного ставлення до Батьківщини у молодших школярів, зокрема, виховання таких ціннісних ставлень, як любов, гідність, патріотизм, на основі народознавчого потенціалу українського народу шляхом реалізації засобів народної педагогіки.

Етапи проекту:

1. Підготовчий. Визначення мети та завдань проекту.
2. Опрацювання народознавчого досвіду українського народу, записаного у книгах, наукових дослідженнях.
3. Визначення основних напрямків роботи, методики та форм роботи проектної технології: виховних бесід, годин, заходів згідно мети та завдань проекту.
4. Організація та проведення проектної технології.
5. Рефлексія.

Проектна робота проводилась протягом чотирьох тижнів і передбачала участь школярів у різних формах виховної роботи:

Перший тиждень. Тема «З рідної світлиці світло предків ллється».

- Робоча майстерня «Мамина казка, мамина ласка».
- Виховна година «Батькове влучне слово».
- Година спілкування «Яка ціна слова?»
- Захід «Барвисте слово» (книга Людмили Опришко «Воскресіння»).
- Бесіда на тему «Любов до Батьківщини у піснях народу».

Другий тиждень. Тема «Батьківська гостина».

- Робоча майстерня «Світ народних ігор».
- Година спілкування «Обереги родинного вогнища».
- Виховна година «Родинна оселя – частина мого серця».
- Захід «Батько – глава сім'ї, роду, а мати берегиня домашнього вогнища».
- Бесіда на тему «Віночок родинних свят».

Третій тиждень. Тема «Благословенний рід, який дає дітям коріння і крила».

- Виховна година «Моя земля – земля моїх батьків».
- Бесіда на тему «Родове дерево як символ українського роду».
- Робоча майстерня «Великоднє дійство».
- Захід «Прадідівська хата» (книга Людмили Опришко «Воскресіння»)-
- Година спілкування: «Зберігаймо завіти батьків».

Четвертий тиждень. Тема «Рефлексія. Створення літопису свого роду та родовідного дерева».

Застосування проектної технології «Виховання ціннісного ставлення до Батьківщини у молодших школярів засобами народної педагогіки» у межах формувального експерименту викликало велику зацікавленість у молодших школярів. Наступним етапом нашої роботи буде проведення контрольних зрізів для виявлення рівня ефективності її застосування на практиці.

Обговорення. Основні проблеми у формуванні ціннісних ставлень до Батьківщини у молодших школярів засобами народної педагогіки полягають у суперечностях, які мають прояви в освітньому середовищі української школи: виховним потенціалом народної педагогіки та недостатньою підготовкою вчителів початкової школи до її використання; між нагальною потребою виховання у молодших школярів ціннісного ставлення до Батьківщини та невикористання повною мірою виховного потенціалу навчальних дисциплін і позаурочної роботи; між необхідністю виховання у молодших школярів ціннісного ставлення до Батьківщини засобами народної педагогіки та незначним використанням проектної діяльності у початковій школі.

Це викликано як суб'єктивними, так і об'єктивними причинами розвитку теорії і практики сучасного виховання і пов'язано з сучасними умовами становлення українського суспільства. Це змушує освітян переглянути освітні і виховні цілі, звернутися до проблем виховання ціннісного ставлення до Батьківщини на основі народної педагогіки, які є адекватними сучасним запитам і вимогам суспільства.

Отримані нами результати підтверджуються результатами наукових досліджень, присвячених вихованню дітей на основі досвіду українського народу, зокрема засобів народної педагогіки: виховання ціннісного ставлення до себе у старших дошкільників засобами народної педагогіки Слобожанщини (Світлична, 2010); формування морально-етичних цінностей молодших школярів засобами українського народознавства (Геник, 2008); виховання громадянських якостей у дітей старшого дошкільного віку на традиціях рідного краю (Стаєнна, 2013); формування у молодших школярів ціннісного ставлення до рідного краю (Шевчук, 2009); патріотичне виховання молодших підлітків у взаємодії сім'ї і школи (Бех, & Журба, 2011).

Наше дослідження розширило розуміння процесу формування морально-етичних цінностей молодших школярів засобами народознавства, яке здійснила Геник (2008), і підтвердило його результати в аспекті сенситивності молодшого шкільного віку для формування у дітей морально-етичних цінностей засобами народознавства.

Отже, результати нашої роботи підтверджуються результатами інших експериментальних досліджень і розкривають основні проблеми виховання ціннісного ставлення до Батьківщини у молодших школярів, тенденції та шляхи їх вирішення.

Висновки. Аналіз сучасного стану виховання ціннісного ставлення до Батьківщини у молодших школярів засобами народної педагогіки засвідчив, що на сьогодні ця проблема є недостатньо дослідженою.

Досі глибоко не дослідженні вузлові проблеми народної педагогіки як головного осередку виховання. Відтак залишаються не проаналізовані система принципів, засоби, прийоми, методи народної педагогіки, не з'ясовані механізми творення культурного, етнічного, національного виховного ідеалу та їх впливу на етнічні процеси.

Застосування діагностичних методів та інструментарію дозволило нам виявити основні проблеми та тенденції організації виховного процесу з досліджуваної проблеми та визначити рівні вихованості (високий, достатній, середній, низький) виховання ціннісного ставлення до Батьківщини у молодших школярів.

Специфіка виховання ціннісного ставлення до Батьківщини у молодших школярів засобами народної педагогіки у порівнянні з дотичними дослідженнями проблеми полягає у вихованні ціннісних ставлень до Батьківщини, в яких яскраво виражені національна самосвідомість та національно-культурна ідентичність дитини.

Список використаних джерел

- Nikolaus Westerhoff.(2007, Juli14/15/). Die Mär vom guten Patrioten. In: Süddeutsch Zeitung.
- Бех І. Д. (2003). Виховання особистості. Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади: Навч.-метод. видання. (Кн. 1), Київ:Либідь.
- Бех, І.&Журба, К.О.(2017). Концепція формування у підлітків національно-культурної ідентичності у загальноосвітніх навчальних закладах. Київ: ІПВ НАПН України.
- Бех І. Д. &Чорна К. І. (2008). Національна ідея в становленні громадянина-патріота України. Київ: ІПВ НАПН України.
- Бутківська Т.В. (1995) Цінності в контексті соціокультурної освіти. Педагогіка і психологія, 3, 36.
- Выгодский Л. С. (1996). Педагогическая психология. Москва: Педагогика, Пресс.
- Геник М. С. (2008). Формування морально-етичних цінностей молодших школярів засобами українського народознавства. (Дис. канд. пед.наук.). Інститут проблем виховання АПН України, Київ.
- Гриців Т.Г. (2016). Виховання ціннісного ставлення до Батьківщини засобами народної педагогіки як наукова проблема. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. Збірник наукових праць. (№ 20 (121-132)). Київ.
- Журба К.О. (2011). Виховання патріотизму молодших підлітків у взаємодії сім'ї і школи: наук.-метод. посібн. *Класний керівник*. (№11-12 (95-96)).
- Закон України «Про освіту» (1991, із змінами від 19.02.2016). Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>
- Закон України «Про культуру» (від 14.2 2010 №.2778-VI). Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/go/2778-17>.
- Ігнатенко П.Р.(1997) Співвідношення національних і загальнолюдських цінностей у вихованні. Сухомлинської. О. В.(Ред.). Науково-методичний збірник АПН України: Центр інфм. та док. Ради Європи в Україні,(224), Київ.
- Кириченко В.& Ковганич. Г.(2013). Проектна технологія у виховній системі школи. В. М. Оржеховська (Ред.). Виховна система загальноосвітнього навчального закладу: контури розвитку. (с.144-151), Тернопіль.
- Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді. (2015). Інформаційний збірник та коментарі Міністерства освіти і науки України. (№8), 87-95.
- Костюк Г.С. (1989). Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. Л. Т. Проколієнко (Ред.). Київ: Радянська школа.
- Про заходи щодо поліпшення національно-патріотичного виховання дітей та молоді: указ Президента України (12 червня 2015). (№373-VIII). Офіційний вісник України. (№14). 971.

Про невідкладні заходи щодо зміцнення державного статусу української мови та сприяння створенню єдиного культурного простору України: указ Президента України (31.05.2018). (156/2018). Офіційний вісник Президента України. (№15).

Про Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки: указ Президента України (13 жовтня 2015). (№580/2015). Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/5802015-19494>.

Світлична С. П. (2010). Виховання ціннісного ставлення до себе у старших дошкільників засобами народної педагогіки Слобожанщини. (Дис. канд. пед. наук). Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, Харків.

Стаєна О. О. (2013). Виховання громадянських якостей у дітей старшого дошкільного віку на традиціях рідного краю. (Дис. канд. пед. наук). ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», Луганськ.

Сухомлинська О.В.(1997). Цінності у вихованні дітей та молоді: стан розроблення проблеми. Педагогіка і психологія, 1, 105-111.

Шевчук К. Д. (2009). Формування у молодших школярів ціннісного ставлення до рідного краю. (Дис. канд. пед. наук). Інститут проблем виховання АПНУ, Київ.

References

Nikolaus Westerhoff. (2007, Juli 14/15/). Die Mär vom guten Patrioten. In: Süddeutsch Zeitung.

Bekh I. D. (2003). *Vykhovannia osobystosti. Osobystisno oriientovanyi pidkhid: teoretyko-tekhnologichni zasady: Vol. 1* [Education of personality. Person-oriented approach: Theoretical and technological principles]. Kyiv: Lybid.

Bekh, I.D., & Zhurba, K.O.(2017). *Kontsepsiia formuvannia u pidlitiv natsionalno-kulturnoi identychnosti u zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladakh* [Conception of formation of adolescents of national-cultural identity in general educational institutions]. Kyiv: IPV NAPN Ukrainy.

Bekh I. D., & Chorna K. I. (2008). *Natsionalna ideaia u stanovlenni hromadianyna-patriota Ukrainy* [National idea for the formation of a patriot-citizen of Ukraine]. Kyiv: IPV NAPN Ukrainy.

Butkivska T.V. (1995). Tsinnosti v konteksti sotsiokulturnoi osvity [Values in the context of socio-cultural education]. *Pedahohika i Psykholohiia*, 3, 36.

Vygodskii, L. S. (1996). *Pedagogicheskaiia psikhologiia* [Pedagogical psychology]. Moscow: Pedagogika, Press.

Henyk M. S. (2008). *Formuvannia moralno-etychnykh tsinnostei molodshykh shkoliariv zasobamy ukrainskoho narodoznavstva* [Formation of moral and ethical values of primary schoolchildren by means of Ukrainian ethnography]. (Doctoral dissertation, Kyiv).

Hrytsiv, T.H. (2016). *Vykhovannia tsinnisnoho stavlennia do Batkivshchyny zasobamy narodnoi pedahohiky yak naukova problema* [Education of the value relation towards the Homeland by means of folkpedagogy as a scientific problem]. In *Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi: zbirnyk naukovykh prats: Vol 20* (pp. 121-132). Kyiv.

Zhurba K.O. (2011). *Vykhovannia patriotyizmu molodshykh pidlitiv u vzaiemodii simi i shkoly* [Education of patriotism of younger teenagers in the interaction between family and school]. *Klasnyi Kerivnyk*, 11-12 (95-96).

Zakon Ukrainy «Pro osvitu» [The Law of Ukraine “On Education”]. (1991). Retrieved from <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>

Zakon Ukrainy «Pro kulturu» [The Law of Ukraine “On Culture”]. (2010). Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17>

Ihnatenko P.R. (1997). *Spivvidnoshennia natsionalnykh i zahalnoliudskykh tsinnostei u vykhovanni* [Balance between national values and universal values in education]. In O. V. Sukhomlynska (Ed.), *Naukovo-metodychnyi zbirnyk APN Ukrainy: Tsentri infm. ta dok. Rady Yevropy v Ukraini: Vol. 224*. Kyiv.

Kyrychenko, V., & Kovhanych, H. (2013). Proektna tekhnolohiia u vykhovnii systemi shkoly [Project technology in the educational system of the school]. In V. M. Orzhekhovska (Ed.), *Vykhovna systema zahalnoosvitnoho navchalnoho zakladu: kontury rozvytku* (pp. 144-151), Ternopil.

Kontsepsiia natsionalno-patriotychnoho vykhovannia ditei ta molodi [The concept of national and patriotic education of children and youth]. (2015). *Informatsiinyi Zbirnyk ta Kommentari Ministerstva Osvity i Nauky Ukrainy*, 8, 87-95.

Kostiuk, H.S. (1989). *Navchalno-vykhovnyi protses i psykhychnyi rozvytok osobystosti* [Educational process and mental development of personality]. Kyiv: Radianska shkola.

The President of Ukraine. (2015). Pro zakhody shchodo polipshennia natsionalno-patriotychnoho vykhovannia ditei ta molodi [On Measures to Improve the National Patriotic Education of Children and Youth]. (*Decree No 373-VIII*, June 12). *Ofitsiinyi Visnyk Ukrainy*, 14, 971.

The President of Ukraine. (2018). Pro nevidkladni zakhody shchodo zmitsnennia derzhavnoho statusu ukrainskoi movy ta spriannia stvorenniu yedynoho kulturnoho prostoru Ukrainy [On Urgent Measures to Strengthen the State Status of the Ukrainian Language and Promoting the Creation of a Common Cultural Space in Ukraine]. (*Decree No 156/2018*, May 5). *Ofitsiinyi Visnyk Prezidenta Ukrainy*, 15.

The President of Ukraine. (2015). *Pro Stratehiiu natsionalno-patriotychnoho vykhovannia ditei ta molodi na 2016-2020 roky* [Strategy of National Patriotic Education of Children and Youth for 2016-2020]. (*Decree No 580/2015*, October 13). Retrieved from <https://www.president.gov.ua/documents/5802015-19494>.

Svitlychna, S.P. (2010). *Vykhovannia tsinnisnoho stavlennia do sebe u starshykh doshkilnykiv zasobamy narodnoi pedahohiky Slobozhanshchyny* [Education of value self-attitude of senior preschoolers by means of folk pedagogy of Slobozhanshchyna]. (Doctoral dissertation, Kharkiv).

Staienna, O.O. (2013). *Vykhovannia hromadianskykh yakosteï u ditei starshoho doshkilnoho viku na tradytsiakh ridnoho kraiu* [Education of civic qualities in children of senior pre-schoolers based on traditions of native land]. (Doctoral dissertation, Luhansk).

Sukhomlynska, O.V. (1997). Tsinnosti u vykhovanni ditei ta molodi: stan rozroblennia problem [Values in education of children and youth: State of problem development]. *Pedahohika i Psykholohiia*, 1, 105-111.

Shevchuk K.D. (2009). *Formuvannia u molodshykh shkoliariv tsinnisnoho stavlennia do ridnoho kraiu* [Formation of primary schoolchildren's value attitude towards their native land]. (Doctoral dissertation, Kyiv).